

ÂKİF'İN MEKTUPLARINDA ÂSİM'İN NESLİ

Ahmet Metehan ŞAHİN

Öğr. Gör., Millî Savunma Üniversitesi,
Kara Harp Okulu, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
metsahin@kho.edu.tr

Özet

“İstiklâl Marşı şairi” Mehmet Âkif Ersoy (1873-1936), güçlü şiir dili ve kendine özgü üslubuyla Türk Edebiyatı'nın önemli simaları arasında yer almaktadır. Âkif'in eş, dost ve akrabalarına gönderdiği hususi mektupları ise edebiyat tarihimiz açısından taşıdığı önem kadar, yeni yetişen neslin bu önemli şairin; edebî ve fikrî yapısını anlamasında ve şairin duygusal muhteviyatını keşfetmesinde önem arz eden belgeler olarak görülmektedir. Âkif, “Asım” başlığını taşıyan *Safahat*'in altıncı bölümünde yer alan *Çanakkale Şehitlerine* şiirinde “Asım'ın nesli” ifadesiyle; karakter, ahlak, erdem ve bilgi sahibi idealize edilmiş bir gençlik hayal etmiştir. Dolayısıyla çalışmada “Asım'ın nesli” ifadesinden yola çıkılarak Âkif'in mektupları irdelenecek ve bu doğrultuda incelenmeye tabi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Âkif Ersoy, Âsım'ın Nesli, Mektup.

Abstract

Mehmet Akif Ersoy (1873-1936), the “poet of the Independence Anthem”, is among the important figures of Turkish Literature with his strong poetry language and unique style. The private letters Âkif sent to his spouses, friends and relatives are just as important as they are for our literary history, of this important poet of the new generation; It is seen as important documents in understanding the literary and intellectual structure and discovering the emotional content of the poet. Âkif, with the expression “The generation of Asım” in the poem of Çanakkale Martyrs in the sixth chapter of Safahat titled “Asım”; He dreamed of an idealized youth with character, morality, virtue and knowledge. Therefore, based on the expression “The generation of Asım” in the study, the letters of kif will be examined and subjected to examination.

Keywords: Mehmet Âkif Ersoy, Âsım's Generation, Letter.

Giriş

“Mektup” Arapça bir kelime olup: “*Gerek iş ve gerek arz-ı muhabbet ve tebrik veya taziye vesaire zımında bir adamdan bir adama yazılıp gönderilen kâğıt, bitik, name, risale, varaka, nemîka*”¹ anlamlarına gelmektedir. Mektup türünün, yüzlerce yıldır iletişim kurmanın ve haberleşmenin tek vasıtası olduğu düşünülürse, yazının tarihi kadar eski olduğunu söylemenin yanlış olmadığı kanaatindeyiz: “*Firavunların diplomatik nitelikteki mektup örnekleri, Mısır’da bulunan meşhur ‘çömelmiş kâtip’ heykeli bulguların daha da eskiye götürülebileceğinin ispatıdır.*” (Eroğlu 2000: 3)

Kenan Azılı, “Eski Türklerde Mektup/Mektuplaşma Kavram Alanına Ait ‘Bitig’ler Üzerine Bazı Düşünceler” başlığını taşıyan makalesinde, Osman Fikri Sertkaya’nın eski Türklerin oldukça geniş bir alana yayılmış yazı sistemlerinin bulunduğu ve okuma-yazma bilen kadim bir millet olduğundan bahsettiğini belirtir.² Azılı bu sebeple, eski bir yazı sistemine sahip olan Türk toplumunun mektup ve mektuplaşma faaliyetlerinden uzak olduğunun düşünüleceğinin altını çizer. Ayrıca “Bitig”³ teriminin Türk yazılı envanterinde kazandığı anlamlardan birinin de “mektup” olduğunu belirtir (Azılı 2019: 11-12).

Orhan Şaik Gökyay ise Tanzimat dönemine gelinceye kadar bizde mektup türünün “inşa”⁴ olarak isimlendirilen düzyazının içerisine dâhil edildiğini söyler (Gökyay 1974: 17). Tanzimat’ın ilanından sonra gerçekleşen kültürel, siyasî ve sosyal gelişmeler neticesinde, Türk edebiyatına Batı kaynaklı birçok yeni tür girer ve mektupta bu yeni türler arasında yerini alır. Tanzimat’tan sonra Batı tesirinde

¹ Şemseddin Sami (2019), *Kamus-ı Türkî*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 775.

² Osman Fikri Sertkaya (2011), “Eski Uygur Mektupları Üzerine”, *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 44: 209-228.

³ “Mektup, yazılmış şey, muharrerât, name” (Sami 2019: 140)

⁴ “1. Yapma, yapılma, vücûda, meydana getirme. 2. Kaleme alma. 3. Gr. dilek kipleri. 4. Nesir yazı. 5. Mektup yazma. 6. Ed. Güzel nesir yazma veyâ güzel yazılmış nesir.” (Devellioğlu 2000: 441)

gelişen Türk edebiyatında mektup türü en iyi ve parlak zamanını yaşar. Çünkü bu dönemde hem divan, tasavvuf ve halk edebiyatı mirasından yararlanır hem de Avrupa'dan yapılan çeviriler ile birlikte kendisine yeni imkânlar yaratır. Ayrıca Tanzimat'ın ilanından sonra önem kazanmaya başlayan gazete ve dergiler, mektup türü için önemli bir zemin hazırlar. 1840'lı yıllardan sonra özel mektupların kullanılmaya başlanması ile birlikte sanatçı ve fikir adamlarının rahat bir şekilde mektuplaşmalarına olanak sağlanır. Dolayısıyla, Türk edebiyatındaki ve toplum yapısındaki tüm bu gelişmeler, Yeni Türk edebiyatında mektup nev'inin gelişmesine ön ayak olur (Çakır 2005: 581).

Mektup türünün en belirgin özelliği, içten/samimi bir dil ile kaleme alınması ve bu sebeple yazarı hakkında okuyucusuna birçok malumat vermesidir. Mektup yazarı, mektubunu sadece muhababa yazar. Başkasının okuyacağını düşünmeden, teklifsiz ve bazen fütursuz hislerini umarsızca kaleme alır. Bu nedenle mektup, yazarı hakkında okuyucusuna önemli bilgiler verir. Çünkü mektup türünde, yazarın bilinçaltına, korkularına, endişelerine, özlemlerine ve hatta kendisine bile itiraf edemediği gizli sırlarına ulaşmak mümkündür. Tanzimat'la birlikte ise sanatçı ve fikir adamlarının yazdığı mektuplardan, çeşitli konulardaki edebî/fikrî düşünceleri öğrenilebilmektedir. Dolayısıyla mektup, yazan kişinin hayatına ışık tuttuğu kadar mektubun kaleme alındığı dönemin daha iyi anlaşılabilmesi için de belge niteliğinde olan edebî bir türdür.

"Mektuplar bizlere çok daha geniş bir hayat bahşetme gücüne sahip. Daha fazlasına teşvik eder, anlamı derinleştirir. Kanıt niteliğindedir. Hayatları değiştirir, tarihi yeniden şekillendirirler. Dünya bir zamanlar mektup iletişimi ile dönüyordu. Mektup dediğiniz şey beşerî etkileşimde bir kayganlaştırıcı, fikirlerin özgürce çarpıştığı, önemli-önemsiz her ayrıntının karşı tarafa aktarıldığı bir maceraydı."
(Garfield 2014: 18)

Mektupları ile kendi fikrî ve psikolojik yapısını gün yüzüne çıkardığı gibi yaşadığı döneme de ışık tutan önemli simaların

başında, Mehmet Âkif Ersoy gelmektedir. Nesîme Ceyhan, Âkif'in mektupları ile birlikte ruh dünyamıza hiç bilmediğimiz bir şâirin eklendiğinden bahseder. Mektuplarda Âkif'in birçok yönüyle görülebildiğini belirten Ceyhan, onu baba yanıyla, dost yanıyla kısacası hakiki insan yanıyla anlama fırsatı bulduğumuzu söyler (Ceyhan 2009: 94). Nazım Elmas ise hayatının son yıllarını sevdiklerinden uzakta geçiren Âkif'in, mektup türünü bir teselli vasıtası olarak kabul ettiğinden bahseder (Elmas 2009: 102). Turan Karataş tüm bunlara ek olarak "Mehmet Âkif'in Mektupları"⁵ isimli yazısında, Âkif'in mektuplarında onun mizacını ve kişilik özelliklerini ortaya koyan çizgilere rastlanıldığını belirtmektedir (Karataş 2011: 5). Netice itibarıyla, "Âkif'in mektupları yakın tarih açısından taşıdığı önem kadar, Türk edebiyatının bu önemli şairini duygusal, edebî ve fikrî yapısı içinde değerlendirebilmemiz açısından da ilgi çekici metinlerdir." (Günaydın 2016: 7)

Mehmet Âkif Ersoy'un Mısır-Hilvan'da bulunduğu süre zarfında yazmış olduğu mektuplar, Ömer Hakan Özalp tarafından önce *Mehmet Âkif Ersoy'un Aile Mektupları*⁶ ismiyle daha sonra ise *Fıraklı Nâmeler-Akif'in Gurbet Mektupları*⁷ başlığı ile tekrar yayımlanmıştır. Ancak bu çalışmada Yusuf Turan Günaydın'ın hazırlamış olduğu ve Atlas Yayınları tarafından 2016 yılında yayımlanan, *Mehmet Âkif Ersoy Mektuplar*⁸ başlığını taşıyan eserde yer alan ve Âkif'in yakın çevresine yazmış olduğu mektuplar değerlendirilecektir.

Günaydın, günümüze kadar yayımlananlara bakıldığında Âkif'in birçok mektup yazdığından bahseder (Günaydın 2016: 7). Âkif'in mektup yazdığı kişi ve kurumlar arasında; iki kızı ve damatları, Eşref Edip Fergan, Mâhir İz, Şerif Muhiddin Targan, Kuşçubaşı Eşref

⁵ Turan Karataş (2011), "Mehmet Âkif'in Mektupları", Mehmet Âkif Ersoy, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 452-464.

⁶ Ömer Hakan Özalp (2010), *Mehmet Âkif Ersoy'un Aile Mektupları*, Editör: Nihat Karaer, Semih Ofset S.E.K. Yayıncılık, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.

⁷ Ömer Hakan Özalp (2011), *Fıraklı Nâmeler-Akif'in Gurbet Mektupları*, Editör: Zeynep Berktaş, Timaş Yayınları, İstanbul.

⁸ Yusuf Turan Günaydın (2016), *Mehmet Âkif Ersoy Mektuplar*, Atlas Yayınları, Ankara.

Sencer, Fuat Şemsi İnan, Rizeli Taşçıoğlu Süleyman Efendi, Şefik Kolaylı, Hacı Hafız Ömer Aköz, Asım Şakir Gören, Prenses Emine Abbas Halim, Mehmet Râsim, Babanzade Ahmet Naim, Ömer Rıza Doğrul, Abdülillah Bey, Ispartalı Hakkı Bey, Nuri Bey ayrıca Gayret gazetesine gönderdiği bir mektup ve isimsiz mektup parçaları yer almaktadır. Günaydın, son olarak Âkif'in mektuplarının bir araya getirdikleri ile sınırlı olmadığını ancak şimdiye kadar yayımlananların bunlar olduğunun da altını çizer (Günaydın 2016: 11).

Mehmet Âkif Ersoy ve “Âsım”

Mehmet Âkif, tüm yaşantısı boyunca vatanın her bir karış toprağını, en ince ayrıntısına varıncaya kadar ele alarak tahlil etmiş, eksik ya da yanlış bulduğu noktaları tespit ederken de bu boşlukları nasıl dolduracağını düşünmüştür. Ancak İslam ruhunun ihyasıyla kurtuluşun hak edilebileceğine inanan Âkif, bu inanç doğrultusunda çabalamış ve *Âsım*'ı bu amaç için vücuda getirmiştir (Ural 2008: 310). Safahat'ın altıncı kitabı olan *Âsım*, diğer bölümler temel alındığında yazılışı ile basılışı arasındaki sürecin en uzun olduğu kitaptır. Safahat'ın diğer bölümleri *Sebilürreşâd*⁹ dergisinde neredeyse çıktıkları sene kitaplaştırıldığı hâlde, *Âsım*'ın ilk kısımları 1919'un Eylül ayında neşredilmeye başlanmış ancak Âkif daha sonra İstiklâl savaşına katılmak üzere Anadolu'ya geçtiğinden ötürü uzun bir

⁹ “14 Ağustos 1324'te (27 Ağustos 1908) Sırât-ı Müstakîm adıyla yayın hayatına başlamıştır. Kurucuları Ebül'ulâ Zeynelâbidin (Ebül'ulâ Mardin) ve H. Eşref Edip'tir (Fergan). 11 Temmuz 1324 olan tesis tarihi 43. sayıdan itibaren II. Meşrutiyet'in ilân tarihi olan 10 Temmuz 1324 (23 Temmuz 1908) şeklinde değiştirilmiştir. Başlık klişesinin altındaki, “Din, felsefe, edebiyat, hukuk ve ulûmdan bâhis haftalık gazetedir” ibaresine 50. sayıdan itibaren, ‘Siyasiyattan ve bilhassa gerek siyasî ve gerek içtimâî ve medenî ahval ve şuûn-i İslâmiyye'den bahseder’ ifadesi eklenmiştir. Başlangıçta sorumlu müdürü görünen Ebül'ulâ Zeynelâbidin önce milletvekili, ardından müderris olunca I. cildin sonlarından itibaren dergiden ayrılmış, derginin teknik yükü ve sorumluluğu tamamen Eşref Edip'in üzerinde kalmıştır. Ispartalı Hakkı'nın ‘Âkif ve Safahat’ başlıklı yazısındaki (nr. 140 [28 Nisan 1327 / 11 Mayıs 1911], s. 152-156) bir bölümün yanlış anlaşılmasıyla örfî idare tarafından süresiz kapatılma kararı verilmiş, ancak kısa sürede durum anlaşıldığından aksama olmadan yayımını sürdürmüştür (nr. 142 [12 Mayıs 1327 / 25 Mayıs 1911], s. 191-192).” (www.islamansiklopedisi.org.tr)

zaman diliminde *Âsım*'ın parçaları *Sebîlürreşâd* dergisinde yayımlanabilmiştir (Okay 1989: 53).

Âsım'ın tefrika yoluyla basımı 1924 yılında tamamlanmıştır. Ayrıca *Âsım*'ın ilk kısımlarında yer alan ve Âkif ile Köse İmam'ın konuşmasında geçen;

“-Yaşınız kaçtı paşam elli mi?

-Yoktur elli.

-Aştınız kırkı ya?

-Kırkaltıyı buldu.”

mısraları *Âsım*'ın yazıldığı tarihe ışık tutmaktadır. Âkif'in, 1873 doğumlu olduğu düşünüldüğünde, *Âsım*'ın 1919 senesinde yazılmış olduğu ortaya çıkar. *Âsım*, karşılıklı konuşma şeklindeki manzum hikâyelerden oluşmaktadır. Hocasâde karakteri Âkif'i, Köse İmam Âkif'in babasının öğrencilerinden olan Ali Şevkî Hoca'yı temsil etmektedir. Emin ise Âkif'in oğludur. Eser, bu kişilerin arasında geçen konuşmalardan tertip olunmuştur (Tansel 1973: 108-109). Âkif'in sağlığında basılan, ayrıca onun hakkında yayımlanmış ilk kitap olma özelliğine sahip olan ve *Mehmet Âkif*¹⁰ başlığını taşıyan kitapta, Süleyman Nazif, *Âsım*'ın neşredilişini şu şekilde dile getirir:

“Büyük şâir Mehmed Âkif, ahîren “Âsım” adlı, yüz otuz iki sayfadan müteşekkil bir manzûme neşr etti. “Safahat” ismindeki külliyât-ı eş'ârının bununla altıncı kitabı edebiyâtımıza doğuyor. Bir iki gazete yalnız intişârını haber verdi. Ve gâliba bir ikisi de bir iki cümle-i takdîr ilâve etti. Başka yerlerde olsa böyle eserlerin zuhûru büyük birer hâdise-i millîye telâkki olunur ve gazetelerle mecmûalar onları aylarca mevzû'-i bahs eder.” (Nazif 1991: 90)

Âsım'ın neredeyse tamamına yakını, Hocasade ve Köse İmam arasında geçmektedir. Zaman zaman ise *Âsım*'ın ve Emin'in konuşmalarına yer verilir. Millî bir karakter özelliği gösteren bu uzun manzum hikâyeye şu konu etrafında şekillenir: Birinci Büyük Harp içinde, Çanakkale muharebelerinden biraz zaman sonra,

¹⁰ Süleyman Nazif (1991), *Mehmed Âkif*, İz Yayıncılık, İstanbul.

Hocazade'nin İstanbul Sarıgözel'deki evinde, Köse İmam ile Hocazade arasında uzun sayılabilecek bir sohbet gerçekleşir. Köse İmam, önce komşusunda gelişen bir vakadan söz eder, daha sonra ise oğlu Âsım'dan bahis açar. Komşusunda gelişen bir olaydan yola çıkarak Köse İmam bir takım hâdiseler anlatır. Memleketin gidişatı iyi değildir ve aile müessesesi çökmek üzeredir. Köylünün ahlâkı ve sıhhati bitip, tükenmiştir. Tüm bu ümitsizlik içerisinde Âkif'i temsil eden Hocazade ümitlidir. Çünkü Âkif, yeni nesilden son derece emindir, ümitvardır. Köse İmam'ın oğlu Âsım yeni neslin en güzel örneğidir. Çünkü Âsım'ın nesli her türlü imkânsızlıklara ve olumsuz durumlara rağmen mücadelesine devam etmiştir. Son örneği ise Çanakkale Savaşlarıdır. Âsım, İslâm'ın ve Türklüğün kurtarılması amacıyla Batının bilimini ve tekniğini öğrenerek ülkesine getirmek üzere Avrupa'ya gönderilmesi ile son bulur (Okay 1989: 71-72).

Âsım, Hocazade ve Köse İmam'ın arasındaki tartışmaların neticesinde bütün olumlu nitelikleriyle beraber bir heykel sağlamlığıyla okuyucunun karşısına çıkarken, gerek karakter gerekse de fizikî yönden gücün ve kuvvetin temsilcisi durumundadır. Âsım'a gelinceye kadar eser içerisinde yer alan o ümitsizlik, Âsım'ın ortaya çıkması ile birlikte yerini ümide bırakır. Âsım adeta Hocazade ve Köse İmam'ın bir tür birleşimi, sentezi durumundadır (Karaca 2015: 91). Âkif, ayrıca Âsım'ın sonlarına doğru birtakım fıkralar aracılığıyla; zulmün alkışlanamayacağını, İslâm dininde yeisin tekfirine¹¹ rağmen birtakım insanların halkı yeise¹² sürüklediklerini, memleketi çepeçevre saran bu yeis ikliminin zararlarını, milletin bu durumdan kurtulabilmesi için kuvvetli bir iman ve azim vücuda getirmenin gerekliliğinden bahseder: “Şâirimiz, işte bu münâsebetle, Çanakkale

¹¹ “Sözlükte “örtmek, gizlemek; nankörlük etmek” anlamındaki küfr (küfrân) kökünden türeyen tekfir “küfre nisbet etmek, mümin diye bilinen bir kişi hakkında kâfir hükmü vermek” demektir. Aynı kökten gelen ikfâr da bu mânada kullanılır. Tekfir kelimesi, kök mânası çerçevesinde Kur'an'da ve hadislerde “günahları örtmek, bağışlamak” anlamında geçer.” (www.islamansiklopedisi.org.tr)

¹² “Umutsuzluktan doğan karamsarlık”

Savaşı'nı canlandıran levhalar çizer; Çanakkale şehitleri hakkındaki içten duygularına yer verir:" (Tansel 1973: 114)

“Âsım’ın nesli... Diyordum ya... Nesilmiş gerçek:
İşte çiğnetmedi nâmûsunu, çiğnetmeyecek.
Şühedâ göğdesi, bir baksana, dağlar, taşlar...
O, rükû olmasa, dünyâda eğilmez başlar”

Âkif, böylelikle yeni nesilden beklentisini de bizlere sezdirir. Her konuşmasında yeise düşülmemesinin altını çizen Âkif, İslam’ın, Türklüğün ve Vatanın kurtuluşu için, gençliğin her anlamda kendini yetiştirmesini öğütler. Tıpkı geçmişte olduğu gibi şimdide Âsım’ın nesli düşmanın karşısında dimdik ayakta durmakta ve vatanının, milletin namusunu düşmana çiğnetmemektedir. Aslında Âsım, Mehmet Âkif Ersoy’da vücut bulmuştur. Orhan Okay’ın belirttiği gibi “bir karakter abidesi olan Âkif”i, bütün özellikleri ile tanıyabilirsek, idealize ettiği Âsım karakterinin fikrî, ahlakî, dinî mizacı kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Çünkü Âkif’in aradığı Âsım, aslında kendi gençlik heykelidir (Ural 2008: 313).

Âsım’ın neslinin özellikleri, manzum bir hikâye şeklinde ilerleyen *Âsım’dan* ve *Âsım’ın* içerisinde yer alan “Çanakkale Şehitlerine” başlıklı şiirinden ortaya koyulabileceği gibi Okay’ın “Bir karakter Heykeli” olarak nitelediği Âkif’in mizacından da anlaşılabilir. Âkif’in Âsım’ın nesli diyerek idealize ettiği gençlik, kendisini hem dini hem de ilmi anlamda yetiştirmiş, Doğu ve Batı bünyesinde sentezlemiş; ahlaklı, bilgili, karakterli, hoşgörülü, merhametli, dürüst, fedakâr, vatansever ve millî değerlerine bağlı bir birey olarak karakterize edilmiştir. Dolayısıyla Âkif’in mektupları, hayalini kurduğu bir gençlik olan Âsım’ın neslinin özelliklerinin belirlenmesinde önem arz eden metinlerdir.

Âkif’in Mektuplarında İdealize Edilmiş Bir Gençlik: “Âsım’ın Nesli”

1926-1936 yılları arasında Mısır’da bulunan Âkif, on sene kadar memleketinden ve sevdiklerinden uzakta yaşamış, bu süre zarfında

ise eş, dost ve akrabalarına birçok mektup yazmıştır.¹³ Bu mektuplarda Âkif'in mizacını, karakter yapısını, insanlara davranış tarzını, belli konular ve insanlar üzerine düşüncelerini tespit etmek mümkündür. Ahmet Metehan Şahin, Âkif'in mektuplarının gelecek nesillerin onun eserlerini ve edebî/fikri yapısını daha iyi anlayabilmesi için önemli metinler olduğunu belirtmektedir (Şahin 2021: 87). Aynı zamanda Âkif'in mektupları, onun karakter özelliklerini yansıttığı için "Âsım'ın nesli"nin niteliklerini gelecek nesillere hissettirmekte, bu da onlarda kimlik inşasının oluşmasına neden olmaktadır. Çünkü yukarıda da belirtildiği üzere aslında "Âsım, Âkif'in gençlik heykelidir." Dolayısıyla Âkif'in mizacından ve karakterinden yola çıkılarak idealize ettiği bir gençlik olan "Âsım nesli"nin özellikleri tespit edilebilmektedir.

Âkif'in mektuplarında ilk dikkat çeken detay, kullandığı üsluptur. Her kime yazarsa yazsın, hiçbir mektubunda nezaket çerçevesinden ayrılmamış, her zaman muhataba karşı kibar ve saygılı olmuştur. Birçok mektubuna "Evlâdım, iki gözüm, beyim, efendim" hitabıyla başlamış, mektubun sonunda ise muhatabı Cenab-ı Hakka emanet ederek ona karşı olan iyi dileklerini beyan etmiştir. Fuat Şemsi İnan'a yazmış olduğu 10 Şubat 1927 tarihli mektubunda geçen şu kısım yazarın üslubunun anlaşılması bakımından önem arz etmektedir: "*Hacı Babanın benim tarafımdan da ellerini öpersin, olmaz mı? Ressam Rıza Bey ağabeyimizi görürsen, hürmetlerimi tebliğ et! Bütün yârâna iştihaklarımı bildirmekten üşenme!*" (Günaydın 2016: 107) Görüldüğü üzere Âkif son derece kibar, vefalı ve büyüklerine karşı saygılıdır. Böylelikle Âsım'ın neslinde olması gereken ilk özellikler meydana çıkmış olur. Tıpkı Âkif gibi Âsım'ın nesli de kendinden büyüklere son derece saygılı, geride bıraktığı eş ve dosta karşı vefalı ayrıca kibar olmalıdır.

¹³ "1923-1925 yılları arasında, kışı Mısır'da geçiren, baharda İstanbul'a gelen Âkif, 1926 kışından sonra memleketimize uzun bir süre dönmedi." (Tansel 1973: 120)

Âsım'ın neslinde olması gereken bir diğer özellik de çalışkan olmaktır. Âkif, her zaman çalışkanlığı, azmi ve gayretiyle çevresindekilerden takdir toplamış, dost ve arkadaşlarını ise bu doğrultuda nasihatlerde bulunmuştur. 22 Haziran 1935 tarihinde Şefik Kolaylı'ya yazdığı mektubunda, hem çalıştığı hem de başarılı olduğu için kendisini takdir ettiğini belirtir: *“Ne mutlu sana ki hem çalıştın, hem muvaffak oldun! Bence her ferd-i milletin üzerine farz olan bütün kudretiyle çalışmaktır. (...) Bunun için seni, muvaffakiyetlerinden ziyade bütün vüs'unla ve kemal-i ihlâs ile çalışmandan dolayı tebrik ve takdir ediyorum.”* (Günaydın 2016: 123) Dolayısıyla Âsım'ın nesli çalışmayı ve azmi bırakmayacak, her şartta ve koşulda gayret göstermeye devam edecektir. Onun şiirinde geçen, *“Âtîyi karanlık görerek azmi bırakmak... Alçak bir ölüm varsa, emînim, budur ancak.”*¹⁴ mısraları da söylenenleri destekler niteliktedir. Bu şiir parçasığından Âsım'ın neslinin bir özelliği daha ortaya çıkar ki o da Âkif'in demesiyle yeise yani umutsuzluğa düşülmemesi gerektiğidir. Âsım'ın nesli şartlar ve imkânlar ne kadar olumsuz olursa olsun asla ve katiyen umutsuzluğa kapılmamalı, ilk günkü aşk ve şevk ile çıktığı yola amacı doğrultusunda devam etmelidir. Hafız Âsım Şakir Gören'e, yazdığı bir mektubunda, *“Bugün bir iş göremediğimden dolayı hiç müteessir, hiç meyas değilim. Yok yok, yeis kadar mel'un bir his olamaz. (...) Hem insan muvaffak olmasa bile gaye uğrunda ölmek de bir hayat-ı ebedîdir.”* (Günaydın 2016: 137) diyerek umutsuzluğa düşmenin hatalı ve kötü bir davranış olduğundan bahsetmektedir.

Âkif, 1 Mart 1926 tarihli Mâhir İz'e yazmış olduğu mektubunda, muhataba kimya derslerinin nasıl gittiğini sorarken;

“Noksanını bil, bir işe yâ başlama evvel;

Yâ başladığın kârı pezîrâ-yı hitâm et!”

beytini de eklemiş ve Şarklıların en önemli kusuru olarak, Garplılar gibi sebat ehli olmayışlarını örnek olarak göstermiştir (Günaydın

¹⁴ www.antoloji.com

2016: 43). Dolayısıyla Âsım'ın neslinde bulunması gereken diğer bir özellik de sabırlı olmasıdır. Eğer bir işe başlandıysa nihayete erinceye kadar devam edilecek ve neticenin en iyi şekilde sonlanması için çaba gösterilecektir. Çünkü, "Âsım'ın şahsiyetinde toplanan Âsım'ın nesli, Âkife göre İslâm âleminin tek kurtuluş çaresi olarak görünmektedir." (Mumcu 2015: 40) Âkif'in üzerinde sıkça durduğu ve sebatlı olunması yolunda nasihatler verdiği bir diğer konuda yabancı bir dil öğrenimidir. Gören'e yazdığı bir mektubunda, kendisine Fransızca'yı bırakmamasını ve lüzumu kadar öğrenmesini nasihat etmektedir. Yine bir diğer mektubunda Fransızca çalışmaya devam edip etmediğini sormakta, eğer gayret ederse yanına geldiğinde kendisine bizzat yardım edeceğini de belirtmektedir (Günaydın 2016: 130-131). Dil öğrenimi ile alakalı İsviçre Sefiri Münir Bey'den işittiği ve İz'e 1 Mart 1926 tarihinde yazdığı mektupta yer verdiği anısı bu anlamda bahsedilmeye değerdir:

"Mektepte iken, bir aralık, İngilizce öğrenmek hevesine düştüm. Elimde o lisanı ait alfabe olduğunu gören Ermeni arkadaşlardan biri -ki oldukça İngilizce bilir geçinirdi- o ne Münir İngilizce okuyorsun? Beyhude zahmete girme... Devam edeceğin iki haftadır. Sonra bıkar atarsın," dedi. Ben ses çıkarmadım. Mamefi çok zaman geçmeden Ermeni'nin dediği oldu. Bıktım, bırakmak istedim. Şu kadar var ki oğlanın sözü arıma gittiği için, kendimi sıkarak güç belâ çalıştım, lisanı öğrendim. Üç beş sene sonra, Ermeni'ye Beyoğlu'nda rastgelmıştim, elini sıkarak mükâlemeye İngilizce başladım. O, bir aralık Türkçeye çevirmek istedi; lâkin ben inat ederek boyuna İngilizce söyledim. Ömrümde bir defa olmak üzere, duyduğum neşve-i zafer işte o idi." (Günaydın 2016: 44)

Yukarıda yazılanlardan ve aktarılan anıdan anlaşılacağı üzere Âkif, yabancı bir lisanın öğrenilmesini elzem olarak görmekte ve çevresindekileri de bu doğrultuda yönlendirmektedir. Oğlu Emin'e ve Tahir'e Arapça öğretmeye çalıştığı mektuplarda yer almaktadır.¹⁵ Ayrıca Âkif'in kendisi de İngilizce, Fransızca, Arapça ve Farsça olmak

¹⁵ "Emin Arapça'yı bir fellâh gibi söylüyor. Tahir de fena değil. Mekteplerine gidiyorlar. Şimdilik hâllerinden memnunum." (Günaydın 2016: 84)

üzere birçok dili bilmektedir. Dolayısıyla Âsım'ın neslinden beklediği en azından bir yabancı lisanı konuşabilmesidir.

Sanatsal bir kişiliğe sahip olduğunu bildiğimiz Âkif, mektuplarında da sanat üzerine fikirlerini beyan etmiştir. Hece vezninin yavaş yavaş ahengini bulduğunu belirten Âkif, bir zaman sonra kulakların hece veznini, tıpkı aruz gibi zevkle dinleyeceğini belirtir. Ancak Âkif'in yakındığı bir durum vardır. Ona göre eski her şey olduğu gibi aruza da veda etmiştir. Bu noktada Âkif'in gençlerden bir isteği vardır. O da bir tarafta hece vezni işlemeye devam ederken aruzu ihmal etmemeleridir (Günaydın 2016: 67). Dolayısıyla Âsım'ın neslini sanata yönlendirmeye çalışmış, bir anlamda kendisinden sonra gelecek olan nesli takipçisi olmaya davet etmiştir. Çünkü ona göre Şarkın sanata kabiliyeti yoktur (Günaydın 2016: 78). Bu sebeple idealize ettiği bir gençlik olan Âkif'in neslinin, sanatla uğraşması ve sanatçı bir mizaca sahip olması en çok arzu ettiği şeylerin başında gelmektedir. Genç neslin yetiştirilmesi gerekir çünkü memlekette sanatı ayağa kaldıracak olanlar onlardır. Sanatta ve edebiyatta gelişemeyen toplumlar, başka milletlerin sanatını ve edebiyatını taklit etmeye teşebbüs ederler. Âkif, "*Acemlerden alacağımız bir şey kalmayınca, daha doğrusu o edebî metanın modası tamamiyle geçince Garplıları ve bilhassa Fransızları soymaya başlamışız! Kendi ruhumuzdan doğma bir edebiyata ne zaman kavuşacağız, bilemiyorum.*" (Günaydın 2016: 143) diyerek konu hakkındaki fikir ve eleştirilerini açıklamıştır. Âkif'in tahayyülünde yer alan insan tipolojisi, sadece Doğu'yu değil Batı'yı da her anlamda kavrayacak ve bu ikisi arasında bir tür sentez oluşturarak hayata tatbik edebilecek fertlerden oluşacaktır (Karaca 2015: 94). Okay ise Âkif'teki Doğu-Batı sentezi anlayışını, *Mehmet Âkif/Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*¹⁶ başlığını taşıyan kitabında şu şekilde dile getirmiştir:

---

¹⁶ Orhan Okay (1989), *Mehmet Âkif/Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

“Âkif'in zaman zaman tenkitlere uğrayan bir tarafı da, onun ne tam doğulu, ne de tam bir batılı oluşudur. Böylece Âkif, aşırı doğucu ve aşırı batıcılar tarafından da ithâm edilmiştir. O, adına ister Avrupa-Asya, ister doğu-batı densin, her iki dünyanın da mesut bir senteze muhtaç olduğunu muhakkak olarak görüyordu. Bu sentezin nasıl olması lâzım geleceği, yani doğunun hangi değerlerini muhafaza edip, batının hangi değerlerini alacağımız, her zaman münakaşa edilebilir ve edilmelidir de. Âkif, Tanzimattan beri yapılan bu münakaşaların en mühim düğüm noktalarından birinde bulunmaktadır. İşte onda doğu-batı sentezi gibi, din ve milliyet terkibi de mümkün olmayan bir şey değildir.” (Okay 1989: 69)

Âkif'in kişilik özelliklerinden bir tanesi de hiç şüphesiz merhametli oluşudur. O, ailesinden ve sevdiklerinden uzakken bile onların iyiliğini, güzelliğini düşünmüş; müşkül durumda oldukları zaman elinden bir şey gelmese bile yardımcı olmak için adeta çırpınmıştır. Eşref Edip'e yazdığı 6 Mayıs 1933 tarihli mektubunda kızı Cemile'yi çok merak ettiği ve kendisine yardım edemediği için acı çektiği görülmektedir:

“Ömer Rıza Bey evvelki hafta Cemile'nin hastahannede olduğunu yazdı, sonradan bir şey yazmadı. Hâlbuki her hafta hastanın ahvâlı sıhhiyesine dair malûmat vereceğini vaat etmişti. Kuzum bizi meraktan kurtarın. Zavallı Rıza'ya çok acıyorum. Zaten geçinmekten acizdi, şimdi de her gün iki buçuk lira hastahane masrafı çıktı. Benim için kendisine muavenet imkânı olsa hiç durmayacağım; amma kendim de borç içindeyim. Bir taraftan istikraz imkânı da yok ki alayım da göndereyim. Allah cümlemizin muîni olsun.” (Günaydın 2016: 33)

Âkif'in merhameti ve yardımseverliği sadece ailesine karşı değildir. 8 Haziran 1926 tarihli, İz'e yazdığı bir mektubunda, ona Kimya hakkında yardım edebilecek bir isim önermekte, gerekirse de İz'i kendisine tavsiye edebileceğini belirtmektedir (Günaydın 2016: 48). Bu örneklerden anlaşılacağı üzere, Âsım'ın nesli merhametli ve yardımsever olmalı, her nerede olursa olsun sevdiklerini korumalı ve kollamalıdır.

Neredeyse hayatının tamamı çeşitli dert ve sıkıntılar içerisinde geçmiş olan Âkif'in, ne bir evi, ne düzenli bir işi ne de eğer hayatının

son zamanlarını saymaz isek emekli bir maaşı olmuştur (Şahin 2021: 80). Yaşamının yaklaşık on senesini (1926-1936) sevdiklerinden uzakta geçirmiş, evlatlarının ve memleketinin özlemine mektuplarında dile getirmiştir. Ancak yaşadığı tüm bu olumsuzluklara rağmen her zaman şükür etmeyi bilmiştir. 1936 tarihli mektubunda hastalığından dolayı üşüdüğünü belirtse de, bu söylem kesinlikle bir tür şikâyet değildir: *“Burada havalar gayet güzel gidiyor. Bununla beraber ben arkamdan paltoyu aslâ çıkaramıyorum. Mısır’da üşümek müsabakası açılrsa, hiç şüphe yok ben kazanırım. Buna da hamdolsun.”* (Günaydın 2016: 26) Görüleceği üzere Âkif, hayatında gerçekleşen tüm olumsuzluklara tıpkı bu mektubunda olduğu gibi şükür ile karşılık vermiştir. Dolayısıyla Âkif’in neslinden beklenen, kötü giden şartlara rağmen Allah’a her zaman hamdetmektir.

Âkif, çocukluğundan başlayarak eş, dost ve aile çevresi olsun tamamıyla İslami bir kültürle beslenmiş; inancı, ahlâkı ve yaşam tarzıyla İslam’dan hiçbir zaman ayrılmamıştır (Okay 1989: 68). Sonuç olarak İslam ile yoğrulmuş bu mütevazı yaşam tarzını evlatlarına da aşılama çalışmıştır. Mektuplarından oğlu Emin’e *Kur’an-ı Kerim* öğretmeye çalıştığını anlıyoruz:

“Kitaba çok memnun oldum. Bakalım, bizim Emin’e onu okutmak istiyorum. Lisan hafıza işi, oğlanda ise o meleke, ötekilerden de berbat! Ramazan’ın başından beri çalıştığı Tebbet Yedâ sûresini Kadir Gecesi dinletebildi, o da dört yanlıyla! Sonra da bana, ‘Baba beni hafız mı etmek istiyorsun?’ demesin mi! ‘Oğlum, böyle bir şey aklımdan geçmedi. Zaten, baksana; maazallah öyle bir tasavvurum olsa, bu gidişle ömr-i beşer değil, ömr-i beşeriyet bile yetişmeyecek!’ dedim.” (Günaydın 2016: 46)

Yukarıdaki mektup parçasından yola çıkarsak Âkif’in, Âsım’ın nesline yakıştırdığı en önemli özelliklerden biri olarak da, İslam idealine ve dinine sıkı sıkıya bağlı olmak gösterilebilir. Mektupta dikkat çeken bir detay daha vardır ki oda Âkif’in mizahi üslubudur. Dostlarına yazdığı mektuplarda nükteli örnekler vermekle birlikte, mizahi kısa hikâyeler naklettiği bilinmektedir. Âkif, gençlik yıllarından itibaren sporla ilgilenmeye başlamış; güreş, koşu, yüzme ve kürek çekme gibi çeşitli dallarda başarılı olmuştur. Ancak onun

zamanında bunlara ehemmiyet verenlerin sayısı çok az olduğu için Âkif, Kuşçubaşı Eşref Sencer'e yazmış olduğu 25 Eylül 1930 tarihli mektubunda kendine has üslubu ve mizahı ile bu durumdan yakınmaktadır:

"Hakikat Eşrefciğim, neydi o çektiklerimiz? Atlasak ayıp, koşsak tulumbacılık, güreşsek cinayet sayılırdı... Şimdi bu "cinayet"leri irtikap edenler alkışlarla gazetelerin birinci sahifelerine geçiyorlar. İsimleri dillerde, resimleri ellerde geziyor. Hiç unutmam: Kıymetsiz bir şiirimi nasılsa takdir eden bir beye, "Ah Efendim... Onun daha ne marifetleri vardır bilerseniz! Soyunur da panayırlarda, düğünlerde güreş eder, demesinler mi? Hüda bilir, az kaldı yüreğime iniyordu. "Kıleftecidir," deselerdi ancak o kadar sıkılırdım. Şu satırları yazarken bilmem hangi Reisin, size: "Lakin Bey, beygir gibi tulumbacıydın, biliyor musunuz?" dediği hatırıma geldi." (Günaydın 2016: 87)

Verilen örnekten de anlaşılacağı üzere Âkif, hoş sohbettir. Arkadaşları arasında sevilen ve sayılan bir karaktere sahiptir. Ara ara dostlarına takılmayı sever, ama onları asla incitmez. Ayrıca sportmen bir kimliği de vardır Âkif'in. Dolayısıyla onun Âsım'ın neslinden beklentisi bu noktada aşikâr olur. Âsım'ın nesli, zihinsel anlamda olduğu kadar fiziksel anlamda da yetkin olacaktır. Dost ve arkadaşlarıyla iyi geçinecek, onlarla her zaman saygı, sevgi ve samimiyet çerçevesinde ilişkisini sürdürecektir. Bunların yanında Âkif, Mehmet Rasim Bey'e yazdığı tarihsiz bir mektubunda, *"Ya bu Ramazan, ya gelecek Ramazan üç dört dayanıklı Müslüman bulursam hatim ile teravih kıldırmak niyetindeyim. Evet, hem hatme dayanacak, hem benim sesime dayanacak Müslümanları bulmak kolay değil."* (Günaydın 2016: 151) şeklinde konuşarak kendisini tiye alabilen, gurur ve kibirden uzak yüksek bir şahsiyete sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç

Türk edebiyatında çok az sanatçının eseri ve fikirleri ile karakteri arasındaki benzerlik Âkif kadar olabilmış, o belki de şairliğinden daha çok idealist kimliği ile edebiyat tarihinde nadir olarak

görülebilecek istisnalardan birisi olmuştur (Okay 1989: 13). Tıpkı diğer eserlerinde olduğu gibi Âkif'in mektuplarında da kendi şahsiyetinden ipuçlarını bulmak mümkündür. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Âsım'ın neslinin niteliklerini bir karakter abidesi olarak kabul edilen Âkif'in mizacında yatan unsurlardan tespit edebiliriz. Âsım'ın neslinin “Âkif'in gençlik heykeli” olduğu düşünüldüğünde, kendisinin mektuplarında ortaya koyduğu karakter özellikleri aynı zamanda Âsım'ın neslinin de nitelikleri olarak kabul edilebilmektedir. Âkif'in mektupları incelendiğinde, Âsım'ın nesli; hitabet ve üslubu ile insanlar üzerinde iyi bir izlenim bırakacak, eş, dost ve arkadaşlarına karşı merhametli, yardımsever ve kadirşinas olacak, hem zihinsel hem de fiziksel anlamda kendisini yetiştirecek ve İslam idealine hayatının sonuna kadar sahip çıkarak olaylara her zaman şükür çerçevesinden yaklaşacaktır. Âkif'in hayalini kurduğu ve idealize ettiği bir gençlik olarak Âsım'ın nesli, vatani, bayrağı ve milleti daha yüksek ideallere taşıyarak, kurtuluşa giden yolda bir mihenk taşı vazifesi üstelenecektir.

Kaynakça

- Azılı, K. (2019). “Eski Türklerde Mektup/Mektuplaşma Kavram Alanına Ait “Bitig”ler Üzerine Bazı Düşünceler”. *Türkbilig*, 37, 11-20.
- Ceyhan, N. (2009). “Şâiri Mektupla Anlamak”. Vefatının 72. Yılında Mehmet Âkif Ersoy Bilgi Şöleni 3: Mehmet Âkif Ersoy Edebî ve Fikrî Akımlar, *TYB Vakfı Mehmet Akif Araştırmaları Merkezi Yayınları*: 4., Ankara, s. 93-100.
- Çakır, Ö., (2005). *Türk Edebiyatında Mektup*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Devellioğlu, F., (2000). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Elmas, N. (2009). “Mehmet Âkif'in Mektuplarında Edebî Dünya”. Vefatının 72. Yılında Mehmet Âkif Ersoy Bilgi Şöleni 3: Mehmet Âkif Ersoy Edebî ve Fikrî Akımlar, *TYB Vakfı Mehmet Akif Araştırmaları Merkezi Yayınları*, Ankara, s. 101-113.

- Eroğlu, E. (2000). *Türk Edebiyatında Özel Mektuplar Bibliyografyası*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Garfield, S. (2014). *Mektup/ Yazışmanın Hayli İlginç Tarihi*. (Çev. Z. Yeşiltuna), İstanbul: Domingo Yayınevi.
- Gökyay, O. Ş. (1974). Tanzimat Dönemine Değın Mektup. *Türk Dili (Mektup Özel Sayısı)*, 274.
- Günaydın, Y.T. (2016). *Mehmet Âkif Ersoy/Mektuplar*. Ankara: Atlas Yayınları.
- Karaca, N. (2015). "Âsım ya da Mehmet Akif Ersoy'un Manzum Kurgusunda Gençlik ve Gelecek Tasarımı, Mehmet Âkif, Âsım ve Gençlik". *Türkiye Yazarlar Birliğı Vakfı Mehmet Akif Ersoy Araştırmaları Merkezi Yayınları*: 11, Ankara, s. 88-104.
- Karataş, T. (2011). Mehmet Âkif'in Mektupları, *Mehmet Âkif Ersoy*, Ankara: *Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları*, 452-464.
- Mumcu, Y. (2015). İki Mütefekkir Şair Mehmet Âkif Ersoy ve Muhammed İkbâl'in Gözünden İslâm Âlemi, Mehmet Âkif Ersoy Bilgi Şöleni/Mehmed Âkif, Âsım ve Gençlik, Türkiye Yazarlar Birliğı Vakfı, *Mehmet Akif Ersoy Araştırmaları Merkezi Yayınları*: 11, Ankara, s. 22-54.
- Nazif, S. (1991). *Mehmed Âkif*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Okay, O. (1989). *Mehmet Âkif-Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sami, Ş. (2019). *Kamus-ı Türkî*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sertkaya, O. F., (2011). Eski Uygur Mektupları Üzerine, *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, (44): 209-228.
- Şahin, A. M. (2021). "Hususi Mektuplarına Göre Mehmet Âkif Ersoy". *Türk Dili Dergisi/Mehmet Âkif Ersoy ve İstiklâl Marşı Özel Sayısı*.
- Tansel, F.A. (1973). *Mehmed Akif Ersoy*. İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Ural, A. A. (2008). "Asım ya da Asım Nerede?". *Hece Aylık Edebiyat Dergisi Mehmet Âkif Özel Sayısı*. Ankara, s. 310-313.
- www.islamansiklopedisi.org.tr